

DE LACH VAN CHESTERTON

Gaston Durnez

De lach van Chesterton

PORTRET VAN EEN GEESTIGE PENNENRIDDER
IN GEVECHT MET MODERNE DRAKEN

Hij voelde dat hij in het bezit was van een of ander onmogelijk goed bericht dat al het andere tot iets onbelangrijks maakte, maar tot een aanbiddelijke onbelangrijkheid.

G.K. Chesterton, *De man die Donderdag was*

Zijn principe kan zeer eenvoudig worden geformuleerd: hij weigert te sterven terwijl hij nog in leven is.

G.K. Chesterton, *Manalive*



Gilbert Keith Chesterton

Inhoud

<i>Waarom?</i>	9
‘Gelukkig is hij en meer dan wijs...’	11
De reus van Beaconsfield	19
Een kermisbrood vol krenten	33
Speelgoed als onmisbaar werktuig	43
Voormannen en voorbeelden	53
Oorlog en vrede in Notting Hill	63
De beste van alle onmogelijke werelden	73
Ontdekkingsreis van een verdwaalde zeeman	83
Wie was de man die Zondag was?	91
Dromen vol werkelijkheid	97
Het witte paard van de poëzie	105
Wonderen moeten natuurlijk blijven	115
Op weg naar de ‘slavenstaat’	131
Ga niet dood voor je sterft!	143
Wijn, water en gezang	149
Oorlogsvluchtelingen uit Vlaanderen	157
Misdaden van de Engelsen, ontaarding van de Pruisen	163
‘Mijn naam is Lazarus en ik leef!’	171
Een rendier kan niet tekenen	181
Het rood van de miniaturen	187
A way of life	193
Op weg naar het nieuwe Jeruzalem	207
De gelovige Thomas	221
Terug naar Lier	233
<i>Bibliografie</i>	253
<i>Noten</i>	259

*Ter nagedachtenis van Maria barones Rosseels,
die mij Chesterton leerde kennen toen ik 25 was.*

Waarom?

‘Lachen is heilig,’ zegt Chesterton. Waarom? Op zoek naar een antwoord heb ik dit boek geschreven.

Dit is geen echt levensverhaal van de grote Engelse journalist en verteller van fantastische verhalen. Het is een inleiding tot zijn persoonlijkheid, een voorstelling van zijn werk, door een lezer wiens jeugd hij heeft verblijd. Ik heb mij vooral gebaseerd op de lectuur van zijn romans, verhalen, essays, columns en gedichten, waarvan ik een aantal representatieve titels beschrijf. De bijzonderheden omtrent zijn leven komen uit biografieën en studies van geciteerde specialisten. Ik kon er onderwerpen in relatie tot Vlaanderen en Nederland aan toevoegen.

Zo hoop ik bij te dragen tot het opnieuw ontdekken van een man die in de eerste helft van de twintigste eeuw ook in ons taalgebied een bijzondere populariteit genoot en die nu tot mijn spijt nog alleen bij de oudere generaties een levendige herinnering oproept. Elders in de wereld blijft de geestelijke vader van Father Brown, de onsterfelijke priester-detective, een van de meest geciteerde auteurs. Zijn ideeën over de sociale ‘derde weg’, over *small is beautiful* en ‘terug naar het land’, zijn er niet vergeten. Zijn optimistische geloof al evenmin. Echo’s van zijn luide lach weerklinken nog altijd. Wat is het geheim van die lach?

‘Gelukkig is hij en meer dan wijs...’

Hoe Chesterton verdwaalde in Lier

Er zijn maar weinig mensen die een tram bestijgen en een kaartje voor Sprookjesland vragen. Er bestaan nog minder schepselen die dolblij zijn als zij daarmee in de verkeerde stad arriveren. Zeer zeldzaam zijn zij die er meteen een ballade over schrijven waarin zij een verheven maar vrolijke levensbeschouwing uitzingen. In feite ken ik maar één mens die daartoe in staat is: Gilbert Keith Chesterton. Jammer genoeg is hij niet langer persoonlijk in ons midden. Maar als ik het wil, kan ik zijn geest oproepen uit de vele magische boeken die hij heeft nagelaten, en samen op reis gaan naar het wonderlijk gekke *Fairyland*.

Chesterton was een journalist en hij heeft zijn tramavontuur dan ook beschreven in een artikel. Een krantenman kan het zich niet permitteren een goed en bovendien geestig onderwerp zomaar te laten liggen. Hij publiceerde het stuk in 1908 en vertelde dat hij, door Vlaanderen zwervend met een vriend, in Mechelen terecht was gekomen. In werkelijkheid bezocht hij het land in gezelschap van zijn vrouw en haar zus, maar die bleven liever uit beeld. In de aartsbisschoppelijke stede was het toen zo rustig, dat zij dachten in een rusthuis te zijn beland. Zij begonnen zich te vervelen. Dagenlang zaten zij aan het Grote Marktpllein onder de bomen te kijken naar de hoge kathedraaltoren of naar de kinderen en de vrouwen die, volgens het artikel, trouw aan een cliché voor buitenlandse toeristen in Vlaanderen, ‘Memlingen Van Eyck-gezichten’ hadden.

Op een middag zagen zij daar op de markt een speelgoedtreintje staan puffen en blazen. Het was de buurtrein die boeren en boerinnen uit de nabije tuindersdorpen met hun koopwaar naar de markt bracht. Hij inspireerde een van de drie Engelsen, en wij

mogen aannemen dat het Chesterton zelf was. Zij stapten in en vroegen de conducteur hoe ver ze voor vijf pence mee konden rijden. De nuchtere Vlaming bekeek hen vreemd. Hij begreep maar half het Frans dat zij radbraakten. En hij was gewoon dat de reizigers hem een bestemming opgaven. Chesterton trachtte hem diets te maken dat zij naar *Fairyland* wilden. Na veel geharrewar had de conducteur het beet. In ruil voor het muntje wilde hij hen meenemen tot in een dorp waarvan de Engelsen dachten dat het Waterloo of Waerlowe of zoiets was, maar dat eigenlijk Waarloos heet. Dat is een dorp op de oude weg van Mechelen naar Antwerpen. Zij kwamen er terecht in 'een schaakbord van kleine velden', een 'toneel voor vrede en voorspoed'. Zo wil het oude dorp er nu ook nog weleens uitzien, maar niet in de buurt van de Mechelsesteenweg, waar voortdurend achtervolgingswedstrijden voor auto's plaatshebben. De overgebleven tuinders rijden er nu met vrachtwagens naar de groentemarkt en het speelgoedtreintje is vervangen door grote bromberen van autobussen. De conducteur zei dat er een uur later een tram naar Mechelen terugreed, en met die wetenschap in het hoofd wandelden de drie toeristen door de landerijen. Zij stapten een halfuur ver. Toen begon het te regenen.

Kletsnat liepen de Britten terug naar de tramhalte en ze sprongen vlug in een wagen die al te wachten stond. Weer kregen zij het moeilijk om uit te leggen waar zij heen wilden. Dit keer verstond de conducteur geen gebenedijd woord Engels Frans. Uiteindelijk snapte hij alleen het woord *Malines*. O ja, Mechelen! Mooi, de brave conducteur zou hen wel helpen. En inderdaad, na een tijdje liet hij Chesterton en de dames uitstappen. Zij dachten ergens aan de rand van de stad te zijn, maar in de stromende regen konden zij die niet herkennen. Snel sprongen zij ergens een café binnen, waar zij werden ontvangen door een oud vrouwtje dat alleen maar Vlaams praatte. Zij kregen er koffie en een borreltje. *Cognac fine*, zei het vrouwtje. 'Dat', zegt Chesterton, 'waren de enige Franse woorden die zij kende, en zij sloegen nergens op.' De cognac was ver van *fine*.

Terwijl de moeizaam lopende schrijver wat uitblies, gingen de vrouwen op onderzoek uit. Zij vroegen inlichtingen in een pastebakkerij. Ontsteld kwamen zij wat later het café binnengevlogen: 'Wij zijn hier niet in Mechelen, wij zijn er mijlenver vandaan!' Het bleek dat zij de verkeerde tram hadden genomen en dat de conducteur hen had laten afstappen aan de Mechelse Poort in Lier. De vrouwen jammerden, maar Chesterton sprong gelukkig op. Eindelijk dan toch een avontuur! Dat moest worden gevierd. Er moest iets 'sacramenteels' gebeuren. Maar wat? Een os konden zij niet offeren, een tempel bouwen zou te lastig zijn. 'Laten wij een gedicht schrijven!' riep hij. En terwijl het gezelschap naar het station liep, begon de poëet aan *The Ballad of a Strange Town*:

*Can Man to Mount Olympus rise,
And fancy Primrose Hill the scène?
Can a man walk in Paradise
And think he is in Turnham Green?
And could I take you for Malines,
Not knowing the nobler thing you were,
O Pearl of all the plain, and queen,
The lovely city of Lierre.*

Thuis schreef hij in zijn artikel: 'Dit is wat het leven tegelijkertijd zo luisterrijk en zo vreemd maakt. Wij leven in de verkeerde wereld. Toen ik dacht dat wij in de goede stad waren, verveelde mij dat. Toen ik wist dat wij ons hadden vergist, was ik gelukkig. Zo hangt het valse optimisme, het moderne geluk, ons de keel uit, omdat het ons zegt dat wij in deze wereld passen. Het ware geluk zit hierin, dat wij ons er niet thuis voelen. Wij komen van elders. Wij hebben onze weg verloren.'

Het was niet de eerste keer dat Chesterton het grapje van de tram uithaalde. Jaren later vertelde hij zelf in zijn *Autobiography*

hoe hij zijn ‘tweede huwelijksreis’ had georganiseerd, of liever: niet had georganiseerd. In 1902 waren hij en zijn vrouw Frances een jaar getrouwd en om dat te vieren, gingen ze in Londen met hun reiskoffertje de straat op. Ze zagen een bus met het opschrift *Hanwell*, waar een gekkenhuis was, vonden dat een mooie bestemming en stapten in. Ergens bij een onbekend spoorwegstationnetje stapten zij uit en Chesterton vroeg een kaartje voor ‘de plaats waar de volgende trein naartoe gaat’. ‘Naar Slough,’ zei de sporman. *To Slough...* Twee woorden die klinken als *too slow*, te traag. Een reden te meer om die trein te nemen! En vanuit Slough wandelde het jonge echtpaar over stille zijwegen naar ‘een soort dorp’, waar het logies zocht in ‘Het Witte Hert’. Pas daarna vernamen ze dat ze in Beaconsfield waren beland. Gilbert en Frances waren het er roerend over eens dat zij ooit in een dergelijk dorp wilden wonen. Dat is dan ook gebeurd. In 1909 verhuisden de Chestertons naar een woning in Beaconsfield, waar zij een tijd later een huis bouwden. Ze zijn er heel hun leven gelukkig geweest.

Het was ook in 1909 dat het artikel met de ballade over de uitstap naar het Vlaamse Lier werd overgenomen in de eerste editie van *Tremendous Trifles*, een bundel van krantenartikels die Chesterton ‘geweldige kleinigheden’ of ‘belangrijke bijkomstigheden’ noemde. In 1913 was het boek al aan zijn vijfde uitgave toe en later zijn bijdrage en gedicht nog in verscheidene andere bloemlezingen uit Chestertons werk opgenomen. Daar zijn ze meer dan eens door Vlaamse auteurs ontdekt en onder de aandacht van hun publiek gebracht. Dat gebeurde wellicht voor het eerst door Marnix Gijsen in het weekblad *Hooger Leven*, gedateerd 8 januari 1928. In de jaren dertig heeft de dichter Jef L. de Belder de ballade in onze taal omgezet. In 1978 werd ze opgenomen in zijn bundel poëzievertalingen *Bij de Uitverkorenen*.

Op mijn beurt heb ikzelf een Nederlandse versie willen brengen. Ik heb mij wel de vrijheid veroorloofd de Engelse plaatsna-

men te vervangen door namen van bij ons. *De ballade van een vreemde stad* verscheen in mijn verzenbundeltje *Pennevluchten*, dat in 1970 als een privé-uitgave voor vrienden werd bezorgd door de *Katholieke Vlaamse Club* in Lier. Daarna werd er, met een houtsnede van de Lierse graficus Piet Janssens, een rijmprint van gemaakt die door de culturele vereniging Davidsfonds Lier in 1975 werd verspreid ter gelegenheid van haar honderdste verjaardag.

De gelegenheidsballade moge niet het meest poëtische of meest indrukwekkende dichtwerk van Chesterton zijn, zij is mij altijd zeer lief gebleven, niet alleen om de geestige anekdote die een band legt met mijn goede adoptiestad, maar ook – en vooral – omdat de dichter zijn levensfilosofie zo pittig samenvat: *Happy is he and more than wise / Who sees with wondering eyes and clean...* Het is een filosofie die mij de ogen heeft geopend. Ziehier mijn versie:

DE BALLADE VAN EEN VREEMDE STAD

Als de Olympos groots oprijst,
herken je daar Kaatsheuvel in?
Flaneer je door het Paradijs
en denk je Koekelberg te zien?
Hoe nam ik jou voor Mechelen hier,
niets wetend van je nobeler zin,
O parel van het lage land, vorstin,
O liefelijk stadje Lier!

Je natte straten blinken door
de mist van mijn herinnering.
En vochtig wordt mijn dromend oog
als ik denk hoe doorweekt ik daar ging.
Nu kan ik sterven, met plezier,
als dorpspastoor of als dief,
of zelfs (mij een zorg!) als conservatief:

ik zag het lieflijke Lier!
Gelukkig is hij en meer dan wijs
die klaar, vol verwondering,
de wereld door al het vermommede grijs
van slaap en gewoonte kan zien.
Ja, soms vinden wij de hemel schier,
maar beseffen wij wel waar wij zijn?
Dat leren de dode stenen in 't klein
en verrukkelijk stadje Lier.

ENVOY

Prince, uw rijk is groot misschien,
maar gelukkiger is wie fier
als burgervader zijn waterige fine
kan drinken in 't lieflijke Lier!



189/200

J.H.

*'Nu kan ik sterven met plezier... Ik zag het lieflijke Lier'.
G.K. Chesterton met zijn vrouw en haar zus ontdekken 'de parel van het vlakke land'.
Prent van Piet Janssens, 1975.*

Gaston Durnez
De lach van Chesterton

© 2020 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, 2060 Antwerpen en erven Gaston Durnez
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde
merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.
Eerder uitgegeven bij Lannoo in 2006.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk augustus 2020

Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische Producties

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 02 26918 9
D/2020/0034/254
NUR 320